

اصول و مبانی ارزیابی تأثیرات فرهنگی

اجرای طرح‌های مهم

دکتر علی قلی جوکار

انتشارات آثار فکر

تهران - ۱۳۹۸

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،
پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ - نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

اصول و مبانی ارزیابی تأثیرات فرهنگی

اجرای طرح‌های مهم

تألیف: دکتر علی قلی جوکار

ناشر: انتشارات آثار فکر

چاپ: اول ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۳-۵۵-۰

شماره تماس مولف: ۰۹۱۲۵۲۸۰۹۹۷

آدرس ایمیل مولف: a.jowkar۴۴@gmail.com

قیمت ۲۱۵۰۰ تومان

تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۸
فصل اول: مفاهیم و اصطلاحات اساسی.....	۱۰
مقدمه و طرح مسأله.....	۱۲
خود، جامعه، و روابط متقابل میان آن ها.....	۱۳
خود، جامعه، و روابط متقابل میان آنها.....	۱۴
«خود» به مثابه‌ی شخصیت انسان.....	۱۴
انواع «خود».....	۱۶
جامعه.....	۱۶
روابط متقابل «خود» و «جامعه».....	۱۶
فرهنگ.....	۱۷
پیوست فرهنگی.....	۱۸
نظام نامه‌ی ارزیابی تاثیرات(پیوست نگاری)فرهنگی(در ایران).....	۱۹
طرح‌ها و فعالیت‌های مهم و حوزه‌ی تاثیر آنها.....	۱۹
معیارهای انتخاب طرح یا فعالیت مهم(در ایران).....	۲۱
نسبت پیوست نگاری فرهنگی با سند نقشه‌ی مهندسی فرهنگی(در ایران).....	۲۲
شاخص‌های پیوست نگاری فرهنگی(در ایران).....	۲۲
مبنای ارزیابی تاثیرات (پیوست نگاری) فرهنگی(در ایران).....	۲۳
طبقه بندی طرح‌ها یا فعالیت‌های مهم.....	۲۴
طبقه بندی داده‌ها و ستاده‌های فرهنگی اجرای طرح‌های مهم.....	۲۷
مدیریت ستاده‌های فرهنگی ناشی از اجرای طرح‌های مهم.....	۲۹
فصل دوم: مبانی نظری.....	۳۲
پیشینه و ادبیات پژوهش.....	۳۴

۳۵	متغیرهای فرهنگی
۳۷	شرح فرانک ونکلی در باره‌ی ویژگی‌های اِتا
۳۹	اصول ارزیابی تأثیرات از دیدگاه ونکلی
	اصول توسعه‌ی پایدار از دیدگاه انجمن بین‌المللی در باره‌ی ارزیابی تأثیرات
۴۰	اجتماعی (اِتا)
۴۳	مفاهیم و مبانی نظری پژوهش
۴۳	قضایای سه‌گانه‌ی بلومر در باره‌ی انسان
۴۵	منش اجتماعی
۴۵	منش فردی
۴۵	انسان سالم
۴۶	جامعه‌ی سالم و جامعه‌ی ناسالم
۴۶	از خود بیگانگی (به مثابه‌ی یکی از ویژگی‌های اساسی جامعه ناسالم)
۴۷	شاخص‌های جامعه‌ی سالم
۴۸	مفهوم کجروی و بی‌سامانی (به مثابه‌ی ویژگی‌های اساسی جامعه ناسالم)
۴۹	آگاهی، شناخت و معرفت آدمی
۵۰	اجتماعی شدن
۵۰	میانجی (واسطه) های اجتماعی شدن
۵۱	دولت به عنوان میانجی اجتماعی شدن
۵۲	تحلیل کارکردی اجرای طرح‌های مهم
۵۲	مفهوم کارکرد آشکار و کارکرد پنهان
۵۳	نظریه‌ی صنعتی شدن
۵۴	مثالی از تحلیل عنصری در چارچوب صنعتی شدن
۶۲	فصل سوم: مفاهیم و مبانی روش‌شناسی پژوهش
۶۴	مفهوم پیامد (اثر)
۶۵	مفهوم ارزیابی
۶۵	انواع ارزیابی
۶۷	سازمان (ساختار)

۶۷	مدیریت ارزش‌های فرهنگی
۶۸	نحوه و فرایند مدیریت ارزش‌های فرهنگی
۷۳	روش اجرای پیوست‌نگاری فرهنگی
۷۳	دستورالعمل پیوست‌نگاری فرهنگی سازمان اقتصادی B
۷۴	ترمیم شکاف میان وضع موجود و وضع مطلوب ارزش‌های فرهنگی
۷۵	برنامه عملی ترمیم شکاف (GAAP) در یک واحد تولیدی صنعتی
۷۶	تعیین ارزش‌های فرهنگی پیوست‌نگاری فرهنگی
۷۸	نهادینه یا رفتاری کردن ارزش‌ها در سازمان
۷۹	روش تدوین داده‌ها و ستاده‌های فرهنگی
۷۹	بررسی الگوهای پیشنهادی پیوست‌نگاری فرهنگی
۸۲	الگوی کلی پیشنهادی تبیین و تدوین داده‌ها و ستاده‌های فرهنگی
۸۵	ارزیابی تأثیرات (پیامدهای) فرهنگی
۸۶	فرایند ارزیابی تأثیرات فرهنگی اجرای طرح‌های مهم

فصل چهارم: ارکان و ساختار..... ۸۸

۸۸	ارزیابی تأثیرات فرهنگی در ایران
۹۰	ارکان و تشکیلات سیاستگذاری و مدیریت ارزیابی تأثیرات فرهنگی

فصل پنجم: طراحی الگوی مطلوب ارزیابی تأثیرات فرهنگی یا (تدوین پیوست

۹۸	نگاری فرهنگی)
۱۰۰	روش تدوین برنامه ارزیابی تأثیرات فرهنگی اجرای طرح‌های مهم
	طراحی الگو یا ساختار مناسب برای یک طرح یا فعالیت یا راهبرد و سیاست برای
۱۰۳	یک طرح مهم
۱۱۱	روش اجرای ارزیابی تأثیرات فرهنگی
۱۱۱	دستورالعمل ارزیابی تأثیرات فرهنگی سازمان اقتصادی B
۱۱۴	الگوی کلی پیشنهادی تبیین و تدوین داده‌ها و ستاده‌های فرهنگی
۱۱۶	ارزیابی تأثیرات (پیامدهای) فرهنگی
۱۱۷	مدیریت اجراء و ارزیابی تأثیرات فرهنگی
۱۱۷	مدیریت عملکرد فرهنگی

۱۱۹.....	ارزیابی عملکرد.....
۱۱۹.....	مقایسه‌ی ارزیابی و مدیریت عملکرد.....
۱۱۹.....	شاخص‌های ارزیابی فرهنگی.....
۱۲۱.....	ج - الگوی مدیریت ارزیابی تأثیرات فرهنگی.....
۱۲۳.....	چارچوب تدوین و ارزیابی داده‌ها و ستاده‌های فرهنگی.....
۱۲۵.....	ترمیم شکاف میان وضع موجود و وضع مطلوب ارزش‌های فرهنگی.....
۱۲۶.....	برنامه عملی ترمیم شکاف (GAAP) در یک واحد تولیدی صنعتی.....
۱۲۷.....	تدوین الگوی نهایی ارزیابی تأثیرات (پیوست نگاری) فرهنگی.....

فهرست منابع..... ۱۳۰

ضمائم..... ۱۳۲

۱۳۲.....	ضمیمه‌ی شماره‌ی یک.....
۱۳۸.....	ضمیمه‌ی شماره‌ی دو.....
۱۴۰.....	ضمیمه‌ی شماره‌ی سه.....
۱۴۲.....	ضمیمه‌ی شماره‌ی چهار.....

پیشگفتار

از آنجا که اجرای هر طرح و یا فعالیت عمده و مهم اجرایی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، و دارای کارکردها، آثار و پیامدهای مثبت یا آسیب‌های خواسته یا ناخواسته‌ای است که بر محیط زندگی و بخصوص بر فرهنگ عمومی و ملی جامعه تحمیل می‌کند، که تبعات آن متوجه قشرهای عظیمی از مردم و فرهنگ، ارزش‌ها، هنجارهای عمومی و فردی و گروهی و ... است، تبیین و تدوین آثار و پیامدهای فرهنگی (مثبت یا منفی) اجرای چنین طرح‌ها یا فعالیت‌هایی ضروری به نظر می‌رسد. بدیهی است چنین طرح‌هایی به هنگام اجرا، با چالش‌ها و محدودیت‌های فرهنگی مواجه، و احیاناً برخی از فرصت‌های فرهنگی را پیش روی کارکنان و محیط اجرا، خواهد گذاشت. بر این اساس لازم است از اجرای طرح‌هایی که پیامدهای مختلف آن‌ها بخصوص پیامدهای فرهنگی آنها مورد مطالعه و بررسی قرار نگرفته است، تا قبل از اطمینان عدم بروز پیامدهای تخریبی آن‌ها بر جامعه و محیط و ارزش‌های فرهنگی، ملی و دینی، ممانعت به عمل آید. صحت این مدعا، نتایج پژوهش علمی فراوان پژوهشگران، دیدگاه‌های کارشناسان، و در ایران نیز صحبت‌ها و سخنرانی‌های رهبر عالی‌قدر جمهوری اسلامی طی یک دهه‌ی اخیر و یا ضرورت پیوست‌نگاری فرهنگی برای طرح‌های مهم، بوده است. وی گفته است: «در طرح‌های گوناگونی که در کشور تنظیم می‌شود ... طرح‌های اقتصادی، طرح‌های پولی و مالی، طرح‌های عمرانی حتماً یک پیوست فرهنگی داشته باشد که آن پیوست فرهنگی مصوبه آن شورا است. البته همه ملزم باشند که به آن پیوست فرهنگی توجه کنند و آن را لازم الاجراء بشمارند». وی در بخش دیگری از سخنان خود در باره آثار و پیامدهای فرهنگی اجرای طرح‌های مهم در حوزه‌های مختلف گفته‌اند؛ «هر دانش، فناوری و محصولی که در یک جامعه تولید می‌شود، محتوا و بار فرهنگی آن جامعه را نیز با خود داشته و منتقل می‌نماید. وقتی ما می‌خواهیم ساختمان بسازیم و شهرسازی کنیم، در واقع با این کار داریم فرهنگی را ترویج می‌کنیم، یا تولید می‌کنیم و یا اشاعه می‌دهیم. وقتی تولید اقتصادی هم می‌کنیم، در واقع داریم از این طریق فرهنگی را تولید می‌کنیم، یا اشاعه می‌دهیم، یا اجرا می‌کنیم. اگر در سیاست خارجی مذاکره‌ای می‌کنیم و تصمیمی می‌گیریم، عیناً همین معنا وجود دارد»

(سخنرانی مقام معظم رهبری؛ ۸۶/۹/۱۷). بنابراین براساس نتایج پژوهش‌های علمی و سخنان مقامات عالیرتبه‌ی کشور بخصوص مقام معظم رهبری که به نظر می‌رسد بر اساس دیدگاه‌های کارشناسی و مطالعه شده‌ای بیان کرده‌اند، ارزیابی تأثیرات اجرای طرح‌های مهم به لحاظ این که ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی و ملی بخش عظیمی از مردم را متأثر می‌کند، لازم و ضروری است. در این کتاب سعی شده است اصول و مبانی ارزیابی و نحوه‌ی ارزیابی تأثیرات فرهنگی اجرای طرح‌های مهم مورد مطالعه، بررسی و تبیین و تدوین گردد. این کتاب قابل بهره‌برداری برای طیف وسیعی از محققین و پژوهشگران، سیاست‌گذاران، تصمیم‌سازان، کارشناسان، و مدیران در رده‌های مختلف مرتبط می‌باشد.

دکتر علی قلی جوکار

دی ماه ۱۳۹۶